

Morgondagens företagsbeskattning

Leif Mutén

Har man fått till uppgift att tala om morgondagens företagsbeskattning, kan det vara frestande att försöka skissera ett mer eller mindre utopiskt idealsystem, som låter oss alla eller åtminstone företagarna leva i den bästa av alla världar. Med användande av tillräckligt oblyga värderingssynpunkter skulle man kanske kunna komma en bit åt det hållet. Men framställningen skulle knappast vara av större intresse än den person, som ger den. Finansministern vore från den synpunkten idealisk som föredragshållare, men vad han planerar får vi väl inte veta så mycket om ännu.

En annan väg vore att våga en gissning om vad allmänna skatteberedningen skall komma fram till för nyordningsförslag. En sådan gissning skulle kunna göras ännu mycket svårare genom att kompletteras med spekulationer om vad som en gång kommer ut ur remisskvarnen, departementet och riksdagen, när beredningens förslag en gång kanske skall genomföras. Även en sådan gissning skulle dock vara tämligen ointressant. Särskilt på detta tidiga stadium är risken att tippa fel betydande.

Vad man emellertid med bibehållet verklighetssinne kan våga sig på, är att med utgångspunkt från en diskussion av företagsbeskattningens mål och medel söka belysa några av de målkonflikter och andra problem, som aktualiseras av det pågående reformtänkandet i dessa frågor. Jag skall alltså peka på några av de krav man ställer på skattesystemet och ge exempel på vilka gränser som bl. a. andra mål för beskattningen sätter för reformarbetet.

Den tid är förbi, då skatten ansågs legitim enbart som medel

för offentlig utgiftstäckning. En ambitiösare formulering av denna primära uppgift för beskattningen är att bereda samhälls-ekonomiskt utrymme för de offentliga utgifterna. Beroende på konjunkturen och på de offentliga utgifternas och intäkternas utrymmeskrävande resp. utrymmesskapande effekt — om man så vill deras incidens — kan den uppgiften i princip lösas såväl med som utan en sådan balansering av driftbudgeten, som brukat uppställas som norm för budgetpolitiken. I själva verket har vittsyftande teoretiker lekt med tanken att på gammaldags manér låsa fast en sådan norm för budgetbalansen — t. ex. sådan, att något offentligt sparande inte tillåtes, utan att sparandet skall ligga helt i enskild hand — och variera skatteuttaget inte genom över- eller underbalansering av budgeten utan genom arten av de utgifter som görs och de skatter som tas ut. I en lågkonjunktur skulle huvudvikten läggas på skatter sådana som arvs-, förmögenhets- och progressiva inkomstskatter, som man räknar inte slår så kraftigt mot varuefterfrågan. I en högkonjunktur skulle man däremot lägga tyngdpunkten på konsumtionsskatter, investeringsavgifter och liknande, effektivt utrymmesskapande pålagor, lämpligen också differentierade så, att de hårdast belastar den marknad, där inflationsgapet märks mest.

Bortsett från att alla skatteformer har sina tekniska och ekonomiska begränsningar kan man fråga sig, om inte en sådan ordning skulle komma i konflikt med det krav på stabilitet och förutsebarhet i systemet, som vi bl. a. av rättssäkerhetshänsyn vill ställa. Det kan tänkas att kravet på en fixerad budgetbalans egentligen väger ganska lätt i jämförelse med kravet på en rimlig stabilitet i systemet. Särskilt inkomstbeskattningens inbyggda konjunkturvariabilitet framstår här som ett väsentligt värde, eftersom den medför, att man med oförändrade regler kan få ett i huvudsak konjunkturanpassat, varierande skatteuttag.

En fast målsättning för fördelningen av samhällets resurser mellan den enskilda och den offentliga sektorn behöver inte heller vara självklar. Inom båda sektorerna kan man anse, att det finns utgiftsändamål, som bör stå tillbaka för andra. Med

finanspolitiska åtgärder av natur att omfördela resurserna från den enskilda till den offentliga sektorn kan man t. ex. finansiera ett offentligt sparande, som man anser behövas men ser sig ur stånd att stimulera fram inom hushåll eller företag. Eller man kan dirigera efterfrågan från en översysselsatt sektor till en undersysselsatt eller av andra skäl stödbehövande sektor — t. ex. skatt på bilar och subvention till bostadsbyggande.

Skatten kan också användas som en hjälp för en rimlig allokering av resurserna på områden, där ett prisbildningssystem i vanlig mening inte finns eller inte fungerar — bilskatter för vägfinansiering, byggnadsforskningsavgifter för byggrationalisering, eller, för att ta mera diskutabla exempel, hyresskatter på gamla lägenheter för finansiering av nya, eiskatt på dagens billiga kraft för finansiering av morgondagens dyrare atomkraft, lärlingsavgifter för företag som inte sörjer för sin arbetskrafts utbildning, och, kanske viktigast, socialavgifter till pension, yrkesskade- och sjukförsäkring för att låta arbetskraftens nyttjare bära dess hela kostnad.

Är skattens uppgift primärt att bidra till en förnuftig användning av de samhällsekonomiska resurserna, så är dess ändamål också enligt en av majoriteten accepterad ideologi att sörja för en rimlig fördelning mellan samhällsmedlemmarna. Skatten anses i ett på privatekonomisk grundval uppbyggt samhälle vara ett nödvändigt korrektiv för utjämning av en som alltför ojämn ansedd inkomst- och förmögenhetsfördelning. Det är inte någon tillfällighet, att i ett samhälle som Sovjet, där staten med rätt eller orätt anser sig ha full kontroll över de enskildas inkomster, någon progressiv beskattning av betydelse inte existerar.

Men problemet är uppenbarligen — kanske det står klarare nu än för bara något decennium sedan — att så lite kan göras på det området utan att man kommer i konflikt med andra målsättningar. Vill vi ha en rationell användning av alla tillgängliga produktionsresurser, är det oförnuftigt att av fördelningsskäl ha en skatt, som kan befaras hämma arbetsviljan. Sannolikheten talar för att en inkomstskatt gör detta i högre grad, ju mer progressivt den är gestaltad.

Vill vi — och det målet är också aktuellt — ha en beskattning, som främjar den ekonomiska tillväxten, får vi se till att skatterna inte i strävan att nå en jämnare fördelning av tillgångarna lägger hämsko på företagstillväxten och stimulerar till kapitalförbrukning i stället för nysparande.

Problemet kan kompliceras ännu mera, om ambitionerna sträcks längre. Vi utgår t. ex. från en målsättning, som avser den ekonomiska tillväxttakten, och sluter därav, att det är en fördel, att investeringskvoten i samhället hålls hög. Vill vi tillgodose det målet, kan det ske på flera olika sätt. Vi kan t. ex. göra avskrivningsreglerna sådana, att de kan antas stimulera till investeringar. Vi kan ordna så, att företag i aktiebolagsform avskräcks från vinstutdelning och animeras till att plöja ned sina vinster i nya investeringar. Vi kan genom bestämmelser om investeringsfonder skaffa fram nya incitament till vidmakthållande av en hög investeringskvot även i sådana konjunkturlägen, då investeringarna normalt tenderar att sjunka.

Begär vi nu att denna höga investeringskvot också skall vara uttryck för en rationell allokering av samhällets ekonomiska resurser, blir vårt problem genast mera besvärligt. Kravet på en sådan rationell resursanvändning kan med stora modifieringar rubriceras som principen om en neutral beskattning. Det framstår som rationellt, att detta krav upprätthålles åtminstone i den utsträckningen, att avvikelser från neutraliteten bör vara medvetna och åsyftade för att anses tolerabla.

En investeringsstimulerande beskattning kan i detta avseende framstå som onutral. I den mån den bristande neutraliteten enbart medför att kapitalbildningen ökar på konsumtionens bekostnad, är den verkan åsyftad. Men innebär den, att rangordningen förskjuts mellan olika investeringsalternativ, är denna effekt i princip mindre önskvärd.

På senare år har man i det sammanhanget börjat tala om det som en nackdel hos vårt system, att bolag med god likviditet och högt marginalbeskattade aktieägare frestas att använda sina pengar på dåligt räntabla projekt, samtidigt som mindre väl-situerade bolag med hänsyn till att nyemission inte minst för

skattens skull är — eller åtminstone före 1961 varit — en så dyrbar finansieringsform, måste avstå från kanske mycket lönsammare investeringar. Skatten gör kapitalanskaffningskostnaden inte bara hög för de snabbt expanderande företagen utan också ojämn till förfång för investeringarnas samhällsekonomiskt riktiga fördelning.

Stimulerad av dessa tankar har man gått till åtgärder, ägnade att locka till högre utdelningar. Pengarna skall, menar man, underkastas the test of the market — på det sättet blir de mest räntabla investeringarna först gjorda. Men en sådan politik kan inte bedrivas utan noggrant övervägande av bl. a. ett motiv, som i andra sammanhang varit aktuellt vid bolagsbeskattningens utformning, nämligen att främja realkapitalbildningen. Den fördel man räknar med att vinna genom ett konsekventare räntabilitets-test för investeringarna måste vägas mot den nackdel det kan tänkas innebära, att pengarna rinner ut till aktieägarna och blir konsumerade i stället för att reinvesteras. Det är en psykologisk realitet, att många aktieägare, som gärna konsumerar hela sin utdelningsinkomst efter skatt, skulle ha dåligt samvete, om de sålde aktier och konsumerade kursvinsten, den må aldrig så mycket har sin förklaring i ackumulerade bolagsvinster. En utdelningsökning skulle öka både skatten och konsumtionen för dessa aktieägare.

Den sparfientliga effekten, som en starkt progressiv skatt kan tänkas ha, såvitt avser lusten och möjligheten att spara av den skattepliktiga inkomsten, kan ha sin motsvarighet i en sparfrämjande verkan, som kan uppkomma genom att bolagsskatten för många aktieägare ter sig gynnsammare än den egna marginalskatten på inkomst. Sparande inom bolag kan framstå som en bättre affär än utdelning av vinsten och privat sparande av de utdelade medlen. Läger man om bolagsskatten så, att utdelningarna stimuleras, finns det inga garantier för att det kapital, som man därigenom vill få fördelat på ett rationellare sätt mellan olika investeringsprojekt, kommer att finnas disponibelt i samma omfattning som förut. Statsmakterna kommer att behöva ta ställning till frågan, om det bortfallande bolagssparandet bör

ersättas, och hur det skall ske — genom ökad stimulans till enskilt sparande eller utvidgat offentligt sparande.

För att sammanfatta: Vi har i dag ett skattesystem, som relativt sett är sparsvänligare för bolagens del än för de enskilda spararnas. Vill vi inskränka företagets självfinansieringsmöjligheter och hämma den kapitalbildning inom företagets ram, som finansieras genom dold reservbildning och vinstnedplöjning, måste vi antingen låta de enskilda spararna få sådana skattevillkor för sitt sparande, att det bortfallande bolagssparandet kompenseras, eller också låta offentligt sparande ersätta det privata. Går vi ingendera vägen, kan konsekvensen bli en lägre investeringskvot, en långsammare ekonomisk tillväxt — låt vara att kanske en del därav kan uppvägas av den mera rationella fördelning av resurserna, som man hoppas att åtstramningen av självfinansieringsmöjligheterna skulle kunna innebära.

Det verkar som om detta sammanhang varit en smula bortskymt i en del resonemang som förts i frågan om en differentierad bolagsskatt, alltså en skatt, som skulle gynna vinstutdelningarna i förhållande till den nu gällande dubbelbeskattningen av utdelad vinst. Men det skall gärna medges, att andra överväganden också har sin plats i detta sammanhang. Det är t. ex. ett rimligt önskemål att finna en väg till bättre integration av skatten på företag i bolagsform med skatten på enskilda företagens inkomst. Det vore av stort värde, om man kunde genomföra en så enhetlig behandling av dessa företagskategorier, att valet av företagsform kunde ske utan att skattetänkandet skulle spela en så avgörande roll som nu.

Den samhällsekonomiska betydelsen av företagssparandet har också fått ökad aktualitet genom de inskränkningar i företagets möjligheter till avskrivningar och fondbildning, som vidtagits under 1950-talet, främst genom 1955 års avskaffande av de fria avskrivningarna och införandet samma år av fasta regler för varulagervärderingen och pensionsfondsavsättningarna, och senast genom reglerna om avtappning av sådana pensionsfonder, som blivit obehövligen genom ATP-reformen. Vi kan vid en internationell jämförelse inte längre upprätthålla föreställningen om

Sverige som ett skatteparadis för företagen. Tendensen i en rad jämförbara länder har under det senaste decenniet gått i riktning av en liberalisering av bl. a. avskrivningsreglerna, som fört dem närmare, i vissa fall — det gäller särskilt byggnader — långt förbi de svenska. Samtidigt har den skärpning av varulagervärderingsreglerna, som införts, just i övergångsskedet inneburit en långt starkare press på de svenska företagens likviditet än vad de absolut sett fortfarande ganska liberala reglerna låter förmoda.

Nu har den bilden också ljusare drag från företagssynpunkt. Reglerna om investeringsfonder, som 1955 delvis ändrades så, att bolagens likviditet i samband med avsättning inskränktes, har visserligen ytterligare modifierats i samma syfte. Men samtidigt har man de två senaste åren erbjudit de företag, som kunnat binda mer än de stadgade 46 procenten av sina investeringsfondavsättningar i riksbanken, en speciell förmån av en storlek, som statsmakterna hittills aldrig varit beredda att bevilja för privat sparande. För att tillgodose intresset att stimulera fondavsättningar till beredskap inför en ny lågkonjunktur och att genom avtappning av affärsbankernas inlåningsräkningar göra dem känsligare för sådana påverkningar som t. ex. straffrättan på riksbankslån har man varit beredd att ge bolagen koncessioner, som de privata spararna länge förgäves väntat på.

Vilka tendenser skall nu segra, när morgondagens företagsbeskattning planeras? Skall det bli en förtydning av den politik, som ser ökat företagssparande som ett mindre ont eller som ett lättare uppnått mål än ökat hushållssparande? Eller skall rådsplan för att allt rikare bolag skall göra allt sämre investeringar i stället segra och ansvaret för kapitalbildningen i högre grad läggas på de enskilda spararna eller på staten?

Intresset har på senare år i viss utsträckning samlats kring en reformlinje, som enligt förslagsställarna är inriktad på att just kanalisera de ekonomiska resurserna till de företag, som bäst skulle kunna utnyttja dem. Själva grundtanken för det knippe av förslag, som faller under rubriken bräntbeskattning, är bestickande: låt oss sluta att häjla dåligt skötta, dödsdömda

företag under armarna genom en nettovinstskatt, som förvinner, när vinsten uteblir — låt oss i stället för att skona dem göra klimatet lättare för de företag, som går bäst, och därmed underlätta det naturliga urval, som gör släktet livsdugligare!

Jag skall här inte gå in i detalj på de många hakar, som vidlåder denna tankegång, när man försöker fullfölja den. Det finns tyvärr ingen enkel korrelation mellan höga redovisade vinster och livsduglighet eller samhällelig nyttighet. Låga vinster i förhållande till omsättningen eller utgifterna kan vara ett tecken på att ett företag arbetar med stor omsättning och låga vinster i stället för med liten omsättning och höga vinster. De kan bero på att företaget redovisar sin vinst i annan form, t. ex. som återbäring eller pristillägg till delägare eller medlemmar, eller som lön till aktieägare med direktörsställning. Och de kan bero på att ett företag i en tillfällig besvärlig marknadssituation valt att hålla liv i efterfrågan genom sänkta priser i stället för att permittera arbetare. Den ursprungliga tanken bakom en skatt på företagens utgifter i stället för på deras vinster, nämligen att man därmed skulle hämma tendenser till slösaktighet på finansministerns bekostnad, är knappast tillräcklig för att motivera ett så kraftigt och så ojämnt verkande medel som en sådan skatt skulle bli. De nyare, strukturpolitiska argument som tillkommit, förefaller inte heller de att ge täckning för hela den omställning en radikalt genomförd reform efter dessa linjer skulle innebära.

Inte heller har man i denna diskussion vunnit någon klarhet i frågan om sambandet mellan personlig inkomstskatt och bolagsbeskattning. Stundom tänker man sig enbart bolagsskatten utbytt mot någon form av bruttoskatt. Överväganden om den därvid uppkommande förändringen i konkurrensläget mellan bolag och enskilda firmor har emellertid lett till att bruttoskatteförslagen numera brukar få omfatta alla företagsformer.

Men kommer man därhän, måste man, om inte förr, upptäcka, att bruttoskatten i själva verket inte kan ses annat än som en indirekt skatt. Det nya i bruttobeskattningsförslagen är inte själva skatteformen — den är känd från många länder, både i form av omsättningsskatter av kaskadtyp, som alltså utgår på

hela omsättningen i varje led, och sådana förädlingsvärdeskatter eller omsättningsskatter av enfastyp, som utformats för att undvika en kumulativ belastning med dess premiering av integrerade företag. Det nya är, att man vill kalla dessa skatter för företagskatter. Varför vill man det?

För bolagens del betyder den rubriceringen, att man tänker sig att helt eller delvis byta nettovinstskatten mot en bruttoskatt. Men de enskilda företagarna kan även efter en bruttoskattereform knappast räkna med att slippa sin skatt på inkomst av rörelse, så länge vi allis vill ha en personlig inkomstskatt kvar. Anser vi att bruttoskatten kan läggas ovanpå dessa företagens vanliga inkomstskatt — och det är i och för sig inte märkvärdigare än att omsen betalas av fortfarande inkomstbeskattade detaljister — finns det inte något argument för att avskaffa bolagsskatten i samband med införandet av en bruttoskatt, som inte lika gärna skulle kunna användas för att motivera avskaffandet av bolagsskatten redan nu.

Att det finns sådana argument är klart. Bolagsvinsternas dubbelbeskattning kan inte i sin helhet motiveras med andra än fiskaliska skäl. Och ingenting säger, att inte de sparfrämjande dragen i bolagsbeskattningen med fördel skulle kunna betonas ytterligare, t. ex. genom en regel, att bolagsvinst beskattas först hos delägarna, när utdelning sker. En sådan regel skulle också kunna utsträckas att i princip gälla alla företagsformer.

Men å andra sidan får man inte blunda för att ett alltför långtgående gynnande av bolags- eller företagssparandet skulle göra det för lätt att bli rik för en företagare i jämförelse med den enkla löntagare, som måste spara av beskattad inkomst. Inkomst- och förmögenhetsfördelningen skulle tendera att bli ojämnare, stick i stäv mot gängse beskattningsprinciper. Åtgärder för att korrigera denna effekt skulle knappast kunna inskränkas till skärpta arvsskatter, förmögenhetsskatter och kapitalvinstskatter utan att dessa skulle pressas mer än de kan bära.

Ett annat skäl att vara försiktig med förslag, som skulle låta vårt land falla ur ramen för det i jämförbara länder rådande systemet, är våra förpliktelser och erkända målsättningar i fråga

om fria kapitalrörelser, etableringsrätt och emigrationsfrihet. Det är ett alltmer uppmärksammat problem, att kapitalet vandrar till de länder, där det bl. a. från skattesynpunkt är billigast att producera, medan vinsterna, kapitalisterna eller åtminstone deras holdingbolag dras till länder, där det är billigast att vara kapitalist. Vi kan naturligtvis inte göra mycket åt de skattefria asylerna. Men då måste vi också tänka på att ett litet land har små möjligheter att effektivt genomföra en mycket långtgående inkomst- och förmögenhetsutjämning via den personliga beskattningen utan att samtidigt genom valutakontroll, emigrations-skatter eller andra frihetsinskränkande medel säkra genomförandet av dessa principer gentemot de medborgare, som finner fosterlandet för dyrt att stanna i. Skulle vi lyfta av från bolagen deras förpliktelse att som ställföreträdare för aktieägarna betala inkomstskatt på sin vinst och lägga motsvarande börda på deras ägare, vore det att i riskabel grad inleda dessa ägare i frestelse.

De internationella bindningarna har också en annan väsentlig betydelse. Konstruerar vi en bruttoskatt så, att den skall kallas företagsskatt, har vi därmed också gett en anvisning om att den bör läggas på alla företag, även på exportföretagen, men däremot inte ingå i alla konsumentpriser, utan bara i de hemmaproducerade varornas priser. Den internationella sed, som — man kan kanske säga beklagligtvis — blivit riktlinjen för EEC, och som följs även på andra håll i världen, går ut på att skatter, som ingår som kostnad i en marginell kalkyl, skall läggas på i konsumentlandet, inte i producentlandet.

Det betyder, att t. ex. franska varor, när de säljs hit, prissätts utan någon belastning av den 25-procentiga förädlingsvärdeskatt, som belastar fransk hemmamarknadsproduktion, medan svenska varor, som säljs till Frankrike, belastas med denna skatt vid gränsen. Motsvarande ordning gäller också t. ex. i Tyskland med den kaskadskatt man där har, även om restitutionen av den skatt, som i tidigare handelsled belastat en exportvara, genom det nödvändiga schablonförfarandet kan vara otillräcklig ibland, för stor ibland. Särskilt beträffande varor och marknader, där

tullmurarna håller på att rivas, skulle det verka Ebberöds bank att beskatta den svenska exportproduktionen och släppa in importvaror utan kompenserande avgifter. Vårt land är inte i stånd att ensamt kasta om regelsystemet för omsättningsskatt på utrikeshandel. Vi får anpassa oss.

Tyvär har vi inte gjort detta beträffande de kostnadsskatter, som redan belastar vid produktion. Skatter på arbetslöserna som t. ex. ATP-avgiften är kanske mindre riskabla i det sammanhanget. Lönenivån är ju inte ett internationellt pris på samma sätt som t. ex. priserna på olja och metaller, och ingen kan bestämt säga, att det inte i realiteten är löntagarna själva, som betalar dessa slags avgifter genom utebliven löneglidning eller sämre förhandlingsresultat. Men olyckligt är det, att den allmänna varuskatten förutom på konsumtionen ligger också på kapitalvaror och förbrukningsartiklar. Den slappa politiska bedömning, som ser en dålig skatt med lägre tariff som ett mindre ont än en riktigt konstruerad skatt med högre tariff, har här lett till ett fel i lagen, som bara blir större och svårare att rätta, ju mer man höjer skatten.

Dessvärre visar erfarenheten, att dessa slags skönhetsfläckar är svåra att ta bort. Alla skattereformer ses politiskt med utgångspunkt från nuläget. Även om politikerna förstår, att en skatt aldrig borde ha införts, framstår avskaffandet som en present till dem, som slipper betala. Den presenten är det många som missunnar framför allt bolagen. Man anför, att dessa redan nu har en lägre andel än tidigare av den totala inkomstskatten på sin loft. I det sammanhanget vill man ogärna medge, att om skattebelastningen i form av oms på kapitalvaror, oms på förbrukningsartiklar och energiskatt skulle göra våra företags internationella konkurrensläge ohållbart, komme detta att bl. a. ta sig uttryck i en ännu lägre bolagsskatteandel av totala skatteuttaget. Man kan fråga sig, om det förhållandet, att denna andel sjunker, verkligen är ett argument *mot* en rensning av varuskatteförordningen. Kanske kan man tillåta sig tvivla på nyttan av detta slags statistik överhuvudtaget. Det kan väl knappast vara något mål för beskattningen att den börda bolagen bär skall

motsvara en fast andel av totaluppbörden, hur konjunkturerna än växlar.

Ett mera vägande argument för en beskattning speciellt av kapitalvarorna är det konjunkturpolitiska. Man stabiliserar lättare en överhettad konjunktur, om man kan få företagen att uppskjuta sina investeringar. Men den effekten nås säkert lättare genom en tidsbegränsad, gärna högre investeringsavgift, som gör det till en god affär att skjuta upp alla andra investeringar än de för ögonblicket extremt vinstgivande, än genom en permanent och inte så hög oms, som bara kan förväntas stiga ytterligare. En sådan förväntan stegrar investeringsbenägenheten i stället för att hämma den.

Den bild jag försökt teckna av några målkonfliktsituationer är ingalunda fullständig. Vi väntar för mycket av skattesystemet, om vi tror att det skall kunna konstrueras så, att skatterna på en gång är rättvisa, inkomst- och förmögenhetsutjämnande, konjunkturpassade och produktivitetsbefrämjande. Vi möter stora svårigheter att tillgodose ens flertalet av dessa önskemål utan kompromisser med kravet på en sådan stabilitet hos systemet, som gör en långsiktig finansiell planering möjlig. Och vi måste i den internationella rörelsefrihet för varor, kapital och människor, som vi ser som en så viktig framstegsfaktor och ett så väsentligt frihetsvärde, finna en ytterligare väsentlig begränsning av de variationsmöjligheter, som står våra skattelagstiftare till buds. Beträffande denna begränsning är det sedan en politisk värderingsfråga, om man anser att en internationell anpassning kräver en reaktionär politik, eller man finner det vara en reaktionär politik att isolationistiskt söka undvika en internationell anpassning.